



Shahid Bahonar
University of Kerman

Iranian Civilization Research

Online ISSN: 2821 - 0867

Homepage: <https://jic.uk.ac.ir>

Iranian Civilization Research, Volume 6, Issue 2 - Serial Number 12, December 2024

The punishment of Marital Infidelity in Mesopotamian Codes, the Torah and the Pahlavi Texts of Ancient Iran

Mahbube Amini¹ | Maryam Khosroabadi² |

1. Corresponding Author, assistant professor, Department of law, Faculty of law, political science and history, Yazd University, Yazd. Iran. E-mail: mamini@yazd.ac.ir
2. Assistant professor, Department of history, Faculty of law, political science and history, Yazd University, Yazd. Iran. E-mail: khosroabadi@yazd.ac.ir

Article Info	ABSTRACT
<p>Article type: <i>Research Article</i></p> <p>Article history: Received: <i>02 Jan 2024</i> Revised: <i>12 July 2024</i> Accepted: <i>15 November 2024</i> Published online: <i>12 Dec 2024</i></p> <p>Keywords: <i>Ancient Iran,</i> <i>Mesopotamia,</i> <i>Torah,</i> <i>Comparative Analysis</i> <i>Punishment for Marital</i> <i>Infidelity</i></p>	<p>This research provides a comparative study of the punishment for marital infidelity in the Mesopotamian, Jewish, and ancient Iranian civilizations. In these societies, extramarital affairs usually had no legal consequences for men, except in special circumstances, while women faced severe punishments and even execution/ death penalty for infidelity. This article, using historical methods and analysis of ancient texts, examines the laws and customs prevailing in these societies and seeks to answer the question of why women suffered harsher punishments. The results show that in Mesopotamia, the severity of punishments for women was greater than in ancient Iran; while in Iran, punishments were somehow related to otherworldly and social dimensions. This dichotomy in dealing with gender and infidelity is probably due to different religious and social attitudes in these cultures. Therefore, in Mesopotamia, infidelity was considered a legal and financial issue, in the Torah as a humiliating issue, and in ancient Iran as a moral and social issue, which is examined in detail in this study.</p>

Cite this article: Amini, Mahbube. Khosroabadi, Maryam (2024). The punishment of Marital Infidelity in Mesopotamian Codes, the Torah and the Pahlavi Texts of Ancient Iran. *Iranian Civilization Research*, 6 (2), 108-127.



© The Author(s).

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman.

DOI: 10.22103/JIC.2025.24431.1387

English Extended Abstract

1. Introduction

Infidelity or extramarital affairs, as a social phenomenon, has always been influenced by various factors, including religious and non-religious. The current research has mainly focused on examining the negative consequences of extramarital affairs, including increased physical problems, divorce, and. This article examines the origins of this issue in the ancient Iran and its predecessor, Mesopotamia. Mesopotamia refers to the areas between the Tigris and Euphrates rivers in Western Asia where today includes parts of Iraq, Kuwait, Syria, and Turkey. This region was the birthplace of several ancient civilizations, including Sumer and Akkad, Babylon, and Assyria. The Achaemenid Empire led by Cyrus the Great influenced this region; He also freed the Jews from captivity in Babylon and paved the way for their return to Jerusalem. Therefore, Mesopotamia, as the origin of several ancient civilizations and its connection with ancient Iran and the Jewish people, has played a significant role in shaping social and cultural institutions. These civilizations have served as models for social laws and behaviors. The question arises as to how the ancient texts of these civilizations considered the issue of marital infidelity and interpreted and defined it from a cultural and religious perspective and overshadowed the social status of women?

2. Discussion and Analysis:

2.1. Mesopotamian Codes:

- The oldest extant codes of ancient Mesopotamia are the Ornamou Codes (Articles 6 to 9), indicates a form of gender inequality. In this code, the women's social status and individual rights are severely affected by infidelity, which gives severe punishment for unfaithful women, drives them towards loyalty; while unfaithful men, in practice, suffer fewer consequences.

- Articles 28, 29, and 59 of the Eshnona Code also include the issue of infidelity. In this code, the subject of infidelity is directly related to the marriage contract, and therefore, in order to understand the phenomenon of infidelity and the reason for the heavier punishment for women compared to men, this contract and its provisions must be addressed, because in this contract, the groom give money to his wife's family and in a way, the woman is bought to and become the property of the man. This trend can also be observed in the Hammurabi era, and therefore Hammurabi's laws on the issue of infidelity should be sought from the perspective of financial rights.

2.2. Torah

In the Torah and the sacred texts of Judaism, women are usually described within the framework of the family as wives and mothers; the social and religious structure of that time limited women to specific and defined roles. The issue of infidelity in the Old and even New Testaments must be viewed within the framework of the family. Laws that reflect a proprietary view of women. These texts clearly emphasize that infidelity is not only considered an immoral act, but also a threat to the privacy and property of the man. Therefore, in this legal system, the husband's anger is recognized as the main factor in punishment and, from the perspective of these texts, a woman was considered impure by becoming a widow, divorced one, and infidelity.

2.3. Pahlavi texts of the ancient Iran

English Extended Abstract

The ancient Iran refers to the Median, Achaemenid, Parthian, and Sasanian periods. The surviving inscriptions from the Achaemenid era are mainly political and emphasize the importance of lineage and ancestors emphasizing the importance of the family; a family that raises many children to preserve and continue the lineage and the warrior force. Despite such a view and the existence of polygamy among the Achaemenid and Parthian kings, the Zoroastrian religion emphasized monogamy for the sake of moral purity and preserving the family's identity. In this regard, attention to the texts of the Avesta, Vendidad, and Dinkord, especially Dinkord VI, is important. In Dinkord VI, unlike the Mesopotamian codes, men are given great responsibility. Gradually, with the dominance of politics over religion in the Sasanian era and the rise of the clergy, notable changes can be seen in religious texts such as Ardavirafnameh, Shayest Nashayest, Minuy Khrad, Bandesh, etc. These texts prescribe severe punishments for unfaithful women; however, these punishments are still influenced by early Zoroastrian texts. For example, while Zoroastrian texts emphasize morality and humanity more than the concept of sin, in later texts the punishments are more mundane and spiritual, unlike in Mesopotamia. And even though in earlier texts men had more domination than women in the matter of infidelity. After committing extramarital acts, women must confess their sins to the men who have had relations with their wives, and it is obvious that they were not immune to the wrath of the husbands of the unfaithful women by doing so.

3. Conclusion

1. The Mesopotamian codes, the Torah, and the Pahlavi texts of ancient Iran demonstrate the diversity and depth of legal discussions in the ancient civilizations. In these codes, there was a gendered and proprietary approach to the definition of infidelity and its punishment. The results indicate that:

2. Infidelity in Mesopotamian codes appears to be a financial and physical issue, while in ancient Iranian codes, it appears to have a social and a spiritual aspect.

3. In ancient Iranian texts, with the exception of early texts such as Avesta and Dinkard, the role of women and their relationship with men are interpreted more as a being dependent on men's property, and as a result, marital infidelity is mainly defined as an act that threatens the prestige and rights of men, and not as an act that harms the rights and prestige of women. This approach reflects the system of values and beliefs of that era, which emphasized the power and dominance of men and considered women as an inferior with fewer rights.

4. Jewish texts have a much stricter view about women. The creation of woman from man is presented in the Jewish holy books in a way leading to the determination of social roles and discrimination against women. Therefore, rereading the texts of this period will be important to understand the reason for the severe punishment of infidelity for women compared to men, and it will help us gain a better understanding of the historical position of women and the developments that have affected it.

مجازات خیانت زناشویی در کدهای بین‌النهرین، تورات

و متون پهلوی ایران باستان

محبوبه امینی^۱ | مریم خسروآبادی^۲

۱. استادیار گروه حقوق، دانشکده حقوق، علوم سیاسی و تاریخ دانشگاه یزد، ایران. رایانامه: mamini@yazd.ac.ir

۲. استادیار گروه تاریخ، دانشکده حقوق، علوم سیاسی و تاریخ دانشگاه یزد، ایران. رایانامه: khosroabadi@yazd.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۲۶</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۷/۱۲</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۲۵</p> <p>تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۰/۰۱</p> <p>کلیدواژه‌ها: ایران باستان، بین‌النهرین، تورات، تحلیل تطبیقی مجازات خیانت زناشویی</p>	<p>این پژوهش به بررسی تطبیقی مجازات خیانت زناشویی در تمدن‌های بین‌النهرین، یهود و ایران باستانی می‌پردازد. در این جوامع، روابط فرازناشویی معمولاً برای مردان عواقب قانونی نداشت، مگر در شرایط خاص، در حالی که زنان به خاطر خیانت با مجازات‌های سنگین و حتی اعدام مواجه بودند. این نوشتار با استفاده از روش‌های تاریخی و تحلیل متون کهن، قوانین و عرف‌های حاکم در این جوامع را مورد بررسی قرار می‌دهد و به دنبال پاسخ به این پرسش است که چرا زنان مجازات‌های سخت‌تری را متحمل شدند. نتایج نشان می‌دهد که در بین‌النهرین، شدت مجازات‌ها برای زنان بیشتر از ایران باستان بود؛ در حالی که مجازات‌ها در ایران به نوعی به ابعاد اخروی و اجتماعی مرتبط می‌شدند. این دوگانگی در برخورد با جنسیت و خیانت احتمالاً ناشی از نگرش‌های دینی و اجتماعی متفاوت در این فرهنگ‌هاست. بنابراین، در بین‌النهرین، خیانت به‌عنوان موضوعی حقوقی و مالی، در تورات به‌عنوان موضوعی تحقیرآمیز و در ایران باستان به‌عنوان موضوعی اخلاقی و اجتماعی تلقی می‌شد که در این پژوهش به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته است.</p>

استناد: امینی، محبوبه؛ خسروآبادی، مریم، (۱۴۰۴). مجازات خیانت زناشویی در کدهای بین‌النهرین، تورات و متون پهلوی ایران باستان. پژوهشنامه تمدن ایرانی، ۶ (۲)، ۱۰۸-۱۲۷



DOI: 10.22103/JIC.2025.24431.1387

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان.

۱- مقدمه

۱-۱- بیان مسئله

بین‌النهرین، که به معنای «میان دو رود» است، به نواحی بین دو رود دجله و فرات در غرب آسیا اشاره دارد. این منطقه، که امروزه شامل بخش‌هایی از عراق، کویت، سوریه و ترکیه می‌شود، به عنوان زادگاه چندین تمدن باستانی، در تاریخ بشریت جایگاه ویژه‌ای دارد. از جمله این تمدن‌ها می‌توان به تمدن سومر و آکد، تمدن بابل، و تمدن آشور اشاره کرد، که هر یک از آن‌ها دارای ویژگی‌ها و دستاوردهای منحصر به فردی در زمینه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و نظامی بودند. تمدن سومر و آکد (تقریباً ۳۵۰۰ تا ۲۳۰۰ پیش از میلاد) به عنوان یکی از نخستین تمدن‌های جهان شناخته می‌شود و به خاطر اختراع خط میخی و پیشرفت‌های معماری و کشاورزی مشهور است. در ادامه، تمدن بابل (حدود ۱۸۰۰ تا ۱۶۰۰ پیش از میلاد) به خاطر تدوین کد حمورابی، یکی از نخستین سیستم‌های حقوقی، اهمیت ویژه‌ای پیدا می‌کند. همچنین، تمدن آشور (تقریباً ۱۴۰۰ تا ۶۰۰ پیش از میلاد) با ارتش قوی و پایتخت‌های بزرگش، مانند نینوا، به عنوان یک قدرت نظامی برجسته شناخته می‌شود. به دنبال این تمدن‌ها، امپراتوری هخامنشی (حدود ۵۵۰ تا ۳۳۰ پیش از میلاد) به رهبری کوروش بزرگ، این منطقه را تحت تأثیر قرار می‌دهد و به توسعه روابط بین‌النهرین و ایران کمک می‌کند. همچنین او، یهودیان را از اسارت در بابل آزاد کرد و زمینه بازگشت آنها به اورشلیم را فراهم نمود. بنابراین، بین‌النهرین، به عنوان زادگاه چندین تمدن باستانی، به ویژه تمدن‌های سومر، بابل و آشور و ارتباط آن با ایران باستانی و قوم یهود، نقش بسزایی در شکل‌دهی به نهادهای اجتماعی و فرهنگی داشته است. این تمدن‌ها به عنوان الگوهایی برای قوانین و رفتارهای اجتماعی عمل کرده و در طول تاریخ خود، با چالش‌های مختلفی از جمله خیانت زناشویی مواجه بوده‌اند.

متون باستانی و مذهبی مانند کدهای اورنامو، اشوننا، حمورابی، تورات و متون پهلوی ایران باستان، با قوانین مربوط به موضوع خیانت، نشان‌دهنده جایگاه اجتماعی زنان و مناسبات قدرت در جامعه هستند. در واقع این متون با به تصویر کشاندن تبعات خیانت برای افراد جامعه، به تبیین رفتارهای غیراخلاقی پرداخته‌اند. از این رو، چند سوال کلیدی در این زمینه مطرح می‌شود: نخست، چگونه متون کهن، خیانت زناشویی را از منظر فرهنگی و دینی تفسیر و تعریف کرده‌اند؟ دوم، این تفسیرات چگونه بر روابط جنسی و اجتماعی بین زن و مرد تأثیر گذاشته و موقعیت اجتماعی زنان را تحت الشعاع قرار داده است؟

تحلیل خیانت زناشویی در این متون می‌تواند روشن‌کننده انتظارات اجتماعی در جوامع باستانی باشد. اهمیت این کار نه تنها در فهم ریشه‌های فرهنگی و اخلاقی خیانت زناشویی، بلکه در ارائه چشم‌اندازهایی درست از تحولات اجتماعی و شناخت جایگاه کنونی زنان در جامعه معاصر است. این مطالعه می‌تواند به پژوهشگران و علاقه‌مندان کمک کند تا درکی عمیق‌تر از چالش‌های پیش روی روابط زناشویی و تأثیرات تاریخی آن‌ها بر روابط جنسیتی امروز به دست آورند.

۱-۲- پیشینه پژوهش:

خیانت یا روابط فزاینده همواره به عنوان یک پدیده‌ی اجتماعی، تحت تأثیر عوامل مختلفی قرار داشته که می‌توان به جنبه‌های شرعی و غیرشرعی آن اشاره کرد. در این راستا، مقالات متعددی به مطالعه‌ی این موضوع پرداخته‌اند؛ از جمله

پژوهش‌های فرهنگد و رضوانی (۱۳۹۸)، صمدی کاشانی و همکاران (۱۳۹۸)، عزیزی و میرآقائی (۱۳۹۸)، یوسفی و همکاران (۱۳۹۵)، کریمی (سارا) و همکاران (۱۳۹۸) و تاج بخش و همکاران (۱۳۹۹).

این تحقیقات عمدتاً به بررسی تبعات منفی روابط فرازنشویی، از جمله افزایش مشکلات جسمانی، طلاق و خشونت تمرکز کرده و آثار معاصر این پدیده را بیان کرده‌اند. اما، با وجود تلاش‌های گسترده در این زمینه، در مقالات مذکور به بستر زمانی و فرهنگی ایران باستان و بین‌النهرین پرداخته نشده است.

بهبادی (۱۳۷۹) در مقاله «قوانین حمورابی و حقوق زن در شرق باستان»، به شواهدی از نحوه برخورد قوانین با زنان پرداخته و به طور خاص اشاره کرده است که برخی زنان به دلیل خیانت با مجازات‌هایی نظیر انداختن از بالای برج روبرو می‌شدند. حسین حیدری و جنت خاکسار (۱۳۹۳) در مقاله «مطالعه تطبیقی مقررات کیفری عبرانی و حمورابی»، به بررسی ریشه‌های مشترک این قوانین پرداخته و به تحلیل الگوهای زبانی و ساختاری همچون «اگر... آنگاه» و «قتل مکن. زنان مکن» پرداخته‌اند. آنها همچنین به شرایطی اشاره کرده‌اند که تمدن‌های مختلف در کنار یکدیگر سکونت داشته و از یکدیگر تأثیر پذیرفته‌اند.

جلالی و زنگی آبادی (۱۳۹۲) در مقاله «بررسی مجازات‌های کیفری زنان ایران باستان از هخامنشیان تا پایان ساسانیان»، جوانب مختلف مجازات زنان را بررسی کرده و به تشریح مجازات‌های اجرا شده در دوره‌های مختلف پرداخته‌اند. آنها به نقل از دورانت، به مجازات‌هایی مانند سنگسار زنان در دوران کورش کبیر در بابل و سایر مجازات‌های مشابه در متون مختلف اشاره کرده‌اند.

در سطح بین‌المللی، توجهات زیادی به کدهای بین‌النهرین معطوف شده است. به عنوان مثال، عز علی (2020) در مقاله خود به مقایسه تطبیقی قوانین ازدواج و طلاق در مصر و عراق باستانی پرداخته است. در همین راستا، بسال و بلکاسمی زبدا^۲ (2023) در مقاله‌ای به نام «قانون خانواده در بین‌النهرین» به توسعه قوانین مربوط به خانواده و اهمیتی که کد حمورابی برای این نهاد قائل شده است، پرداخته و در این خصوص به مواردی از کدهای حمورابی اشاره کرده‌اند، نظیر مجازات اعدام زن شوهردار خیانتکار و نیز شیوه‌های اثبات بی‌گناهی مانند پریدن در آب.

کدهای بین‌النهرین، تورات و متون پهلوی ایران باستان نشان‌دهنده‌ی تنوع و عمق مباحث حقوقی در تمدن‌های باستانی است. در این کدها، نوعی نگرش جنسیتی و مالکیتی در تعریف خیانت و مجازات آن وجود دارد. در نوشتار حاضر، مبانی حقوقی نگرش‌های جنسیتی، مالکیتی و مذهبی در مساله خیانت و تأثیر آن‌ها بر مجازات این عمل مورد واکاوی قرار گرفته است. چنین به نظر می‌رسد که خیانت نه تنها به عنوان یک عمل ناپسند بلکه به عنوان تهدیدی برای ساختار خانواده و جامعه تلقی می‌شده است. همچنین خیانت در کدهای بین‌النهرین موضوعی مالی و جسمانی و در کدهای ایران باستان، بیشتر موضوعی اخروی و اجتماعی به نظر می‌رسد. لذا بازخوانی متون این دوره برای فهم علت مجازات شدید خیانت در مورد زنان نسبت به مردان حائز اهمیت خواهد بود.

¹ Ezz Ali

² Bessal & Belkacemi Zebda

۱-۳- روش تحقیق:

روش تحقیق در این مقاله توصیفی-تحلیلی همراه با رویکرد نظری (تفسیری-تاریخی) می‌باشد. با توجه به موضوع مقاله، گردآوری داده‌ها به صورت اسنادی-کتابخانه‌ای و یافته‌ها به صورت کیفی و در راستای اهداف تحقیق و سوالات پژوهش و کتابخانه‌ای بوده است.

۲- بررسی قوانین و مجازات‌های خیانت زناشویی

۲-۱- کدهای بین‌النهرین

۲-۱-۲- کد اور-نامو:

مربوط به اور-نامو، بنیان‌گذار سلسله سوم اور، قدیمی‌ترین مجموعه قوانین شناخته شده سومر باستانی (حدود ۲۱۱۲ پیش از میلاد) که در حدود سه قرن قدیمی‌تر از کد حمورابی است. مساله خیانت زناشویی در شماره‌های ۶ تا ۹ این کد به شرح زیر است:

- ماده ۶: اگر مردی حق دیگری را نقض کند و همسر باکره یک مرد جوان را از وی برباید، آن مرد باید کشته شود.

- ماده ۷: اگر همسر یک مرد به دنبال مرد دیگری برود و با او خوابیده باشد، آن زن باید کشته شود، اما آن مرد آزاد خواهد بود.

- ماده ۸: اگر مردی به زور پیش برود و همسر باکره برده‌ای از مرد دیگری را از وی برباید، آن مرد باید پنج شیکل نقره پرداخت کند.

- ماده ۹: اگر مردی همسر اولش را طلاق دهد، باید به او یک مینا نقره بپردازد. (نک: کد اورنامو، World History

.Encyclopedia)

یکی از بارزترین ویژگی‌های قوانین اور-نامو، تفاوت در مجازات‌های زنان و مردان متخلف است. در حالی که زن خیانتکار به مرگ محکوم می‌شود، مرد به سادگی از این جرم آزاد می‌گردد. قانون شماره ۷، مسئولیت‌های بیشتری بر دوش زنان قرار داده و نوعی نابرابری جنسیتی را به تصویر می‌کشد. در این قانون، اعتبار اجتماعی و حقوق فردی زنان به شدت تحت تاثیر خیانت قرار می‌گیرد که با توجه به مجازات شدید برای زنان خیانتکار، آنها به سمت وفاداری سوق داده می‌شوند در حالی که مردان خیانتکار، در عمل از عواقب کمتری برخوردارند. تاکید بر زن یا برده مرد دیگر تجلی بخش نگرانی‌های عمیق اجتماعی در مورد زناشویی و نهاد خانواده بود که اساس نظام اجتماعی را تشکیل می‌داد. همچنانکه در این راستا، پرداخت مهر و جریمه‌های مالی از سوی مرد در مواقعی نظیر طلاق، نشان‌دهنده تعامل پیچیده میان حقوق مالی و تعهدات زناشویی بوده است.

۳-۱-۲- کد لیپیت-ایشتار

لیپیت-ایشتار^۳ پادشاه پنجم از دودمان اول ایسن بود که پس از فروپاشی دودمان سوم اور تأسیس شد. این دودمان، شهر ایسن و قدرت سیاسی در شهرهای میان‌رودان پایین را در دست داشت. تقریباً ۱۵۰ سال پیش از حمورابی، مجموعه لیپیت ایشتار به خط میخی و به زبان سومری بر روی لوحه‌ای از گل که در آفتاب خشک شده نوشته شده است. حدود پنجاه ماده قانونی مربوط به قایق‌ها، کشاورزی، بردگان فراری، شهادت دروغ، سرپرستی، کارآموزی، ازدواج و روابط جنسی و همچنین گاوهای اجاره‌ای ارائه شده است و مواد بیان شده شامل جرائمی که مجازات آنها اعدام باشد، نیستند (نک: کریمر، ۱۳۴۰ و Britannica , Code of Lipit_Ishtar)

۴-۱-۲- کد اشنونا

قانون‌نامه اشنونا، که به زبان بابلی (اکدی) نگاشته شده، به دوران یکی از پادشاهان شهر اشنونا به نام ددوشا مربوط می‌شود. این دوره در اوایل حکومت حمورابی قرار دارد و این قانون‌نامه به حدود سال ۱۹۳۰ قبل از میلاد برمی‌گردد. نام "اشنونا" به شهری که این قوانین در آن شکل گرفته، اشاره دارد.

قانون‌نامه اشنونا شامل مجموعه‌ای از قوانین است که بسیاری از آنها با جریمه‌های مالی به عنوان مجازات عمل می‌کردند. اما تخلفات جدی‌تر نظیر سرقت، قتل و جرائم جنسی، با مجازات‌های بسیار شدیدتری مانند اعدام روبرو بودند. فرم استاندارد این مجازات به وضوح بیانگر جدیت موضوع بود، به گونه‌ای که اغلب با عبارتی همچون «این یک مورد مرگ است ... او باید بمیرد» ملاحظه می‌شود.

مجازات خیانت زناشویی نیز در این قانون‌نامه گنجانده شده که به وضوح نشان‌دهنده دیدگاه‌های اجتماعی درباره وفاداری و روابط زناشویی در این دوره تاریخی است:

ماده ۲۸: اگر او عقد و مراسم عروسی منعقد کند و با او ازدواج نماید، به راستی همسر محسوب می‌شود؛ روزی که در امان مرد دیگری دستگیر شود، خواهد مرد، زنده نخواهد ماند.

ماده ۲۹: اگر کسی در طی یک شورش یا شیخون دزدیده و یا به اسارت گرفته شود اگر کس دیگری با همسر او ازدواج کند و حتی اگر زن، فرزندی بزاید، هر زمان که او بازگردد همسرش را باز پس خواهد گرفت.

ماده ۵۹: اگر مردی همسرش را بعد از اینکه برای او اولادی به دنیا آورده است، طلاق دهد و سپس با زنی دیگر ازدواج کند، از خانه و هر آنچه در تملک دارد رانده خواهد شد (نک: راس، ۱۳۸۰: ۱۰۰-۸۲).

ماده ۲۸ تاکید دارد بر اینکه یک زن تنها زمانی همسر محسوب می‌شود که ازدواج رسمی با مردی داشته باشد. این نکته نشان‌دهنده وابستگی اجتماعی و حقوقی زن به مرد است و بر ساختار قدرت در رابطه زناشویی تاکید می‌کند. خیانت در این زمینه می‌تواند به معنای شکستن این توافق اجتماعی و انتظارات باشد.

³ Lipit-Ištar

ماده ۲۹، تاکید بر حق بازگشت شوهر به همسرش در صورت اسارت او پس از ازدواج مجدد زن وجود دارد. این قانون نشان‌دهنده اهمیت قوانین مالکیت و حقایق اقتصادی در روابط زناشویی است. به نظر می‌رسد که خیانت همسر در اینجا به طور مستقل بررسی نمی‌شود، بلکه حق و حقوق مرد بر این اساس مشخص می‌شود که او چه زمانی و به چه صورتی می‌تواند همسرش را پس بگیرد. لذا مسأله وفاداری به همسر می‌تواند به معنای حفظ حق و حقوق فردی او باشد. همچنین مجازات سختی که در ماده ۵۹ برای مردی که همسرش را طلاق می‌دهد بعد از اینکه او فرزندی به دنیا آورده، نشان‌دهنده انتظارات اجتماعی از مردان است. این مجازات می‌تواند ناشی از تلاش برای حفظ نهاد خانواده و جلوگیری از بی‌ثباتی اجتماعی باشد.

به طور کلی، این قوانین نمایانگر رابطه نابرابر بین مردان و زنان در جامعه بین‌النهرین است و نشان می‌دهند که خیانت به نوعی نه تنها موضوعی شخصی، بلکه مسئله‌ای اجتماعی و حقوقی با تبعات سنگین برای افراد است و به مانند کد اورنامو، اهمیتی که به وفاداری و نظارت بر روابط داده شده، نشان‌دهنده نگرانی‌های عمیق در مورد ساختار خانواده و اجتماع در آن زمان است.

۵-۱-۲- کد حمورابی

حمورابی از ۱۷۹۲ تا ۱۷۵۰ ق.م سلطنت کرد. قانون او با خط میخی و به زبان بابلی بر ستون بلندی (حدود ۲ متر) از سنگ دیوریت سیاه رنگ، در ۱۹۰۱ در ویرانه‌های شهر باستانی شوش در جنوب غربی ایران کشف شده است. این کدها، توسط آی. دبلیو کینگ^۴ به انگلیسی ترجمه شده و در کتابخانه حقوقی لیان گلدمن در زمره اسناد حقوقی و تاریخی کالج ییل قرار داده شده که توسط نویسندگان این مقاله، به فارسی ترجمه و سپس به تحلیل آنها پرداخته شده است. همچنین جهت اطلاع از سایر قانون‌های حمورابی می‌توان به قانون نامه حمورابی ترجمه کامیار عبدی رجوع کرد. قوانین خیانت و مجازات‌های مرتبط با آن، مربوط به مواد ۱۲۷ تا ۱۶۰ قوانین حمورابی به شرح زیر می‌گردد:

ماده ۱۲۹: اگر زن یک مرد در حال اقدام به عمل زنا (در حال زنا) با مرد دیگری دیده شود، هر دو باید به دست و پا بسته در آب انداخته شوند، اما شوهر می‌تواند همسرش را ببخشد و پادشاه می‌تواند برده‌هایش را ببخشد.

ماده ۱۳۱: اگر مردی به همسرش اتهام بزند، زن باید قسم بخورد و سپس می‌تواند به خانه‌اش برگردد.

ماده ۱۳۲: اگر به همسر مردی درباره مرد دیگری "انگشت اتهام" رها شود، زن باید برای شوهرش به رودخانه پرش کند.

ماده ۱۳۳: اگر مردی در جنگ اسیر شود و در خانه‌اش وسایل زندگی باشد، اما همسرش خانه و حیاط را ترک کند و به خانه دیگری برود: او باید به طور قضائی محکوم و به آب انداخته شود.

ماده ۱۳۴: اگر کسی در جنگ اسیر شود و در خانه‌اش وسیله زندگی نباشد، اگر همسرش به خانه دیگری برود، این زن بی‌گناه شمرده می‌شود.

⁴ I. W. King

ماده ۱۳۷: اگر مردی بخواهد از زنی که به او فرزندان داده، یا از همسرش که به او فرزندان داده جدا شود: او باید آن همسر را مهریه اش و قسمتی از ثمرات زمین، باغ و املاک را بدهد تا بتواند فرزندانش را بزرگ کند.

ماده ۱۴۲ و ۱۴۳: اگر زنی با شوهرش دعوا کند و بگوید: "تو برای من مناسب نیستی"، دلایل پیداوری او باید ارائه شود. اگر او بی گناه نباشد، اما شوهرش را ترک کند این زن باید به آب انداخته شود.

ماده ۱۴۴: اگر مردی همسری برگیرد و این زن یک کنیز به شوهرش هدیه دهد و او از این کنیز فرزندان به دنیا بیاورد، اما این مرد بخواهد همسر دیگری بگیرد، این کار برای او مجاز نخواهد بود؛ او نمی تواند همسر دومی بگیرد.

ماده ۱۴۵: اگر مردی همسری برگیرد و او به او فرزندی ندهد این همسر دوم نمی تواند با همسر اول برابر باشد.

ماده ۱۵۳: اگر همسر یک مرد به خاطر مرد دیگری همسر آن مرد و همسر مرد دیگر را به قتل برساند، هردوی آنها باید به دار آویخته شوند.

ماده ۱۷۷: اگر زنی بیوه، که فرزندانش بزرگ نشده اند، بخواهد وارد خانه دیگری شود (ازدواج مجدد کند)، او نباید بدون اطلاع قاضی وارد آن خانه شود (همچنین رجوع شود به: قانون نامه حمورابی، ۱۳۷۳: ۱۵۳، ۱۴۹-۱۴۴، ۱۳۶-۱۳۳، ۱۲۷).

در کدهای حمورابی، خیانت زناشویی تأثیر مستقیمی بر حقوق و مزایای مالی زن دارد. در ماده ۱۲۹، خیانت زن شدیدتر از خیانت مرد تلقی می شده و مجازات او هم سخت تر بوده است. قسم خوردن زنان به بی گناهی در ماده ۱۳۱، نشان دهنده ارزیابی دقیق وضعیت و ضرورت شهادت در ادعاهای خیانت است. در مواد ۱۳۳ و ۱۳۴ مسأله رها کردن خانه توسط همسر در زمان اسارت شوهر، به اهمیت وفاداری و حفاظت از خانه و خانواده تأکید می کند.

ماده ۱۴۴ اشاره می کند که مرد نمی تواند همسر دومی داشته باشد اگر دارای فرزندان از کنیز است. این نشان دهنده اهمیت و تعهد نسبت به همسر اول و فرزندان است. همچنین اگر همسر اول نتواند فرزندان به دنیا بیاورد و مرد بخواهد همسر دیگری برگیرد (ماده ۱۴۵)، همسر دوم نمی تواند با همسر اول برابر باشد. این مسئله به تقسیم جایگاه اجتماعی و حقوق اقتصادی بین همسران وابسته است. در ماده ۱۵۳ نیز اگر همسر مرد به خاطر احساسات با مرد دیگری درگیر شده و همسران آنها را به قتل برساند، هر دو به دار آویخته می شوند. این نکته اهمیت وفاداری و پیامدهای شدید خیانت را نشان می دهد و سرانجام ماده ۱۷۷ درباره بیوه ها، قوانین خاصی دارد که نشان دهنده اهمیت مراقبت از فرزندان و دارایی شوهر اول است. این ماده به نیاز زنان به تأیید قانونی در ازدواج مجدد و حفظ حقوق فرزندان اشاره دارد. همچنین ماده ۱۳۰ نشان می دهد که اگر مردی به همسر مرد دیگری تعرض کند و او بی گناه باشد، مجازات تنها شامل مرد متجاوز خواهد بود. این نشان دهنده تعهد جامعه به محافظت از زنان بدون هیچ گونه دخالتی از سوی آنهاست. در ماده ۱۳۵، وقتی که زن فرزندان را به دنیا می آورد و شوهر به خانه شان برمی گردد، او باید به شوهرش بازگردد ولی فرزندان به پدر داده می شوند. این نشان دهنده پیچیدگی های ارتباطات خانوادگی و نقش سرپرستی مردان در جامعه آن زمان است.

۲-۲-تورات

در تورات، موضوع خیانت زناشویی و حقوق زنان به طور قابل توجهی مورد بررسی قرار گرفته است. در متون مقدس یهودیت، زنان معمولاً در چارچوب خانواده و به عنوان همسران و مادران توصیف می‌شوند و نقش‌های اجتماعی آن‌ها عمدتاً محدود به این زمینه‌ها است. بر اساس قوانین موجود، خیانت زناشویی به عنوان یک عمل ناپسند و قابل مجازات شناخته می‌شود. در کتاب لاویان^۵، به عنوان نمونه، به مجازات‌هایی برای زنان زناکار اشاره شده است. این مجازات‌ها، همانند قوانین حمورابی، نشان‌دهنده دیدگاه مالکیتی بر زنان است. با اینکه در برخی موارد نشانه‌هایی از توانمندی و احترام به زنان در تاریخ یهودیت وجود دارد، اما عمدتاً، ساختار اجتماعی و مذهبی آن زمان، زنان را محدود به نقش‌های مشخص و معین کرده بود. به نظر می‌رسد که این دیدگاه‌ها ناشی از نظام‌های پدرسالارانه و باورهای فرهنگی آن زمان بوده و تأثیرات عمیقی بر زندگی روزمره یهودیان و همچنین بر متون مقدس و قوانین آن‌ها گذاشته است. بنابراین، می‌توان گفت که نگاهی کلی به تحلیل خیانت زناشویی در تورات نشان‌دهنده ادامه‌ی یک الگوی فرهنگی و اجتماعی مشترک است (احتمالاً در دوران تبعید یهودیان در بابل) که بین بابل و یهودیت وجود داشته است. در ادامه به برخی از قوانین مذهبی درج شده در تورات اشاره شده است:

- شوهر را باید راضی نمود و چون شوهر زن، بخاطر شدت خشم با هیچ تاوانی راضی نمی‌شود هر دوی زن و مرد زناکار کشته خواهند شد (تورات، سفر تثبیه، باب ۲۲: آیه ۲۲؛ لاویان، فصل بیستم: آیه ۱۰).

- هرگاه زن کسی، به وی خیانت ورزد و مردی دیگر با او همبستر شود و این از چشمان شوهرش پوشیده و مستور باشد، آن زن نجس می‌باشد (اعداد، فصل پنجم: آیات ۱۱-۱۳).

- کاهن باید آب تلخ لعنت به زنی که ادعا می‌کند با مرد بیگانه همبستر نشده، بخوراند؛ اگر زن مقصر بوده باشد شکم او منتفخ و رانش ساقط می‌گردد (همان: آیات ۱۶-۲۲).

- اگر مردی با کنیزی شوهردار رابطه برقرار نمود، با پرداخت جریمه یا قوچی رهایی می‌یابد (امثال سلیمان فصل شش، آیات ۳۵-۲۶؛ لاویان، فصل نوزدهم، آیه ۲۰-۲۲).

مسئله خیانت زناشویی در تورات، به‌خصوص در متون سفر تثبیه و لاویان، نشان‌دهنده تفاوت‌های چشمگیر در برخورد با مردان و زنان است. این متون به وضوح تأکید دارند که خیانت نه تنها عملی غیراخلاقی به شمار می‌رود، بلکه تهدیدی علیه حریم و مالکیت مرد محسوب می‌شود. به همین دلیل، مجازات‌ها به‌ویژه برای زنان بسیار سخت‌گیرانه تعریف شده‌اند. در این سیستم حقوقی، خشم شوهر به عنوان عامل اصلی مجازات شناخته می‌شود. به عبارتی دیگر، اگر شوهر از خیانت همسرش آگاه شود، واکنش او بر روند مجازات تأثیرگذار است. در واقع، کنترل و سلطه مردان بر زنان در این متون به وضوح نمایان است و به نظر می‌رسد که سلامت عاطفی مرد در اولویت قرار دارد.

قوانینی که زنان را به خاطر خیانت مجازات می‌کنند، به‌ویژه در مواردی که به تشخیص یک کاهن درباره وضعیت زن وابسته است، نشان‌دهنده نگاه عمیق و پیچیده‌ای به «نجس» بودن خیانت است. این تأکید بر «نجس» بودن نه تنها شخصیت

⁵ Leviticus

زن را تحت الشعاع قرار می‌دهد، بلکه استمرار نابرابری‌های جنسیتی را نیز در پی دارد. در مواردی که مرد با کنیزی شوهردار رابطه برقرار کرده، جرمه یا قوچی به عنوان مجازات او تعیین می‌شود که به وضوح نابرابری در این سیستم حقوقی را نشان می‌دهد. در این موارد، مرد می‌تواند به آسانی از زیر بار مسؤلیت‌ها و مجازات‌ها رهایی یابد.

به طور کلی، می‌توان نتیجه گرفت که در تورات، خیانت زناشویی به عنوان یک عمل غیراخلاقی نه تنها موجب مجازات زنان می‌شود، بلکه بیشتر به عنوان روشی برای حمایت از مردان در برابر آسیب‌های عاطفی و اجتماعی تعریف شده است. این مسئله نشان‌دهنده ساختار نابرابر و سلطه‌جویانه‌ای است که در آن، زنان به عنوان اموال و نه به عنوان افراد مستقل شناخته می‌شوند.

۲-۳- متون پهلوی ایران باستان

در این نوشتار، منظور از ایران باستان، دوره‌های ماد، هخامنشی، اشکانی و ساسانی است. کتیبه‌های باقی مانده از دوران مزبور، با رویکردی سیاسی به نیاکان و نسب و خانواده اشاره دارند. داریوش می‌گوید خداوند او و خانواده‌اش را حفظ کند؛ خشایار نیز تاکید می‌کند که پارسی پسر پارسی است و لذا بیشتر کتیبه‌های هخامنشی به معرفی نسب و اصالت خود تاکید کرده‌اند (کشمیری، بی تا: ۳۶۰-۳۰۴). با این وجود، چند همسری در میان شاهان باستانی مطرح بوده است. هرودت به وجود همسران و زنان غیر عقدی شاهان هخامنشی برای تولید نسل و نیاز به نیروی جنگاور اشاره داشته است (هرودت، ۱۳۳۶: ۲۲۰-۲۱۹). در واقع در این دوره، ازدواج به جهت تداوم و افزایش نسل مطرح است که حتی پادشاهان اخروی داشتند و حرکتی عرفی و دینی محسوب می‌شد. همچنین بر عدم حضور زنان رسمی در مراسم جشن به هنگام نوشیدن شراب که فقط زنان غیر عقدی حضور داشتند تاکید شده که نشان‌دهنده حفظ حراست خانواده و توجه به اخلاقیات در این دوره است (افخمی و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۳۹-۵۳۶) در حالیکه در بین النهرین بر قوانین مدون و مجازات‌ها تاکید شده بود. در دوره اشکانی نیز بر تعدد زوجات و داشتن فرزندان ذکور تاکید شده است. مطالعه متون مذهبی دوره ساسانی گویای دو رویکرد متفاوت است. محتوای اوستا به دعای «دوشیزگان شوی ناگزیده» برای داشتن شوهرانی جوان و خوش رفتار و ورزیده و فرزندان هوشیار و دانا همپوشانی دارد و گویای تاکید اوستا به اهمیت و جایگاه خانواده در دین زرتشتی است. دوشیزگان دعا می‌کنند در همه عمر کنار شوهران جوان باشند که گویای پایبندی به نظام خانوادگی و تک همسری است (اوستا، کرده دهم، ۱۳۸۵).

همچنین با وجود این که وندیداد فعلی ترکیبی از بخش‌های وندیداد قدیم، شرح مختصری از زندگی زرتشت و ترجمه‌ای از پاره‌ای از اوستا است و مغان ساسانی بسیاری از آداب و رسوم مذهبی قدیمی را به دیگر زرتشتیان تحمیل کرده‌اند (قانون مدنی زرتشتیان، بی تا: ۱۹)، در فرگرد پانزدهم وندیداد، به گناه کشتن فرزند از عمل نامشروع اشاره و تأکید شده است که نباید از شرم مردم «میوه زندگی را در زهدان خویش نابود کند، حتی اگر این فرزند از بانویی جوان متولد شده باشد، خواه به شوهر داده شده باشد یا نه» (اوستا، وندیداد، فرگرد پانزدهم، ص ۸۲۷). عدم کشتن فرزند نامشروع، گویای اهمیت حق حیات نوع بشر بوده است. همچنین یکی از مهم‌ترین تفاسیر پهلوی اوستای ساسانی، که نقش بسزایی در حفظ و تبیین آموزه‌های دینی زرتشتی ایفا کرده، دینکرد بوده است. بر اساس نظریات محمد جواد مشکور، اصل این کتاب در زمان گشتاسب شاه کیانی با همکاری یکی از شاگردان زرتشت نگاشته شده و نسخه‌ای از آن تا دوران اسکندر باقی مانده

است. پس از این دوران، در زمان اردشیر بابکان و به کوشش تنسر، دانشمند برجسته آن زمان، تکه‌های پراکنده و قطعات متفرق کتاب گردآوری شده است. پس از حمله تازیان و گسست در موجودیت این اثر، آذر فرنبغ، پسر فرخزاد، در زمان خلافت مأمون عباسی (۱۹۸-۲۱۸ هـ) بار دیگر به جمع‌آوری و تدوین دینکرد پرداخته و در ادامه، آذر بد مسئولیت تکمیل این تدوین را به عهده داشته است. این نسخه نهایی به عنوان مرجع اصلی سایر نسخ دینکرد به شمار می‌رود و به عنوان میراثی از پیشینیان به آیندگان منتقل شده است.

در ادامه، دینکرد به عنوان دائرةالمعارف و فرهنگ‌نامه‌ای جامع در حوزه مزدیسنی معرفی می‌شود که شامل چندین کتاب بوده و به استثنای کتاب اول و دوم و بخش‌هایی از کتاب سوم، تعداد قابل توجهی از آنها در دسترس نیست. از آنجایی که سبک نگارش دینکرد نشان‌دهنده تألیف و تدوین متعدد در زمان‌های متفاوتی است، می‌توان نتیجه گرفت که این اثر می‌تواند متأثر از نظرات و آموزه‌های متعدد علمای مختلف باشد. به طور خاص، کتاب ششم دینکرد به مبحث خیانت زناشویی پرداخته و شامل مجموعه‌ای از احادیث، روایات و آداب و رسوم مزدیسنی است که می‌توان آن را به عنوان بخشی از اصول دینی و اخلاقی زرتشتی تلقی کرد (مشکور، ۱۳۲۵: ۴۹ و ۳۸ و ۳۱). در دینکرد ششم، نکات قابل توجهی در خصوص تک همسری و روابط خانوادگی در آئین زرتشتی مطرح شده که به شرح زیر قابل اشاره است:

الف. تک همسری

- از اورمزد سیستمی نقل شده است که انسان باید به همسر و فرزندان خود توجه کند، زیرا آنان ممکن است نان را از افراد دیگر طلب کنند.

- بر اساس نوشته‌های این کتاب، انسان باید همسر و غلام خود را دوست بدارد، اما نباید محبت او از حد متعارف فراتر رود؛ چرا که این امر می‌تواند منجر به کمتر شدن آموزش فضایل و خوبی‌ها به آنها گردد.

- لازم است که همسر و غلام به خوبی حفظ شوند و نباید آنان را بدون پناه گذاشت.

متن تأکید می‌کند که انسان نباید به طور مداوم اشتباهات همسر و غلام خود را یادآوری کند، چرا که این رفتار می‌تواند او را در نظر دیگران احمق جلوه دهد و موجب بروز نفرت در بین اعضای خانواده گردد (آذر فرنبغ و آذرپاد، ۱۳۹۲: ۱۳۳، ۱۲۱-۱۲۰، ۱۱۶).

این آموزه‌ها در واقع نمایانگر نگرش زرتشتی به روابط خانوادگی و اهمیت احترام و محبت متقابل در زندگی زناشویی است ضمن آنکه بر واژه همسر و نه همسران تأکید می‌ورزد که خود گویای تک همسری بر اساس آئین زرتشتی بوده است.

ب: در مورد خیانت به همسران، دینکرد ششم، به صراحت مردان را از این عمل ناپسند باز می‌دارد. در این راستا، برخی نکات مهم به شرح زیر است:

- انسان نباید به زنان دیگران تمایل پیدا کند، زیرا این امر موجب می‌شود که عشق او نسبت به همسرش از بین برود و در نتیجه به فاحشه‌ها روی آورده و با آنان همبستر شود.

- به نقل از بند ۸۶، مردی که با زن ناشایستی در می آمیزد به دلیل ضایع کردن منی خود، محکوم خواهد بود (آذر فرنیغ و آذرپاد، ۱۳۹۲: ۱۲۱).

پ: رعایت اخلاقیات و دوری از شهوت در این آیین نه تنها یک رویکرد اجتماعی و آبرومندانه محسوب نمی شود، بلکه انتظار می رود یک فرد بهدین در کنار اهورمزدا انسانی شایسته باشد. از این رو، اگرچه بر دوری از شهوت تأکید شده است، اما این عمل نباید صرفاً به دلیل ترس از شهوت صورت گیرد، زیرا در این صورت فضیلتی برای فرد به شمار نخواهد رفت (آذر فرنیغ و آذرپاد، ۱۳۹۲: بندهای ۱۲۰، ۵۴ و ۲۵۷).

علاوه بر این، دینکرد به اهمیت دوست داشتن زن توسط شوهر اشاره می کند. زمانی که زن و مردی در خلوت به یکدیگر می رسند، پس از تناول غذا و در حالت رضایت و شادی، به یکدیگر تمایل پیدا می کنند. اگر آنها تمایلات خود را بدون آگاهی دیگران و به صورت مخفی ارضا کنند، مرد تنها به خاطر نیاز جنسی خود با آن زن در نمی آمیزد، بلکه این رابطه باید به خاطر عشق به روح یکدیگر باشد. این نوع رابطه اگرچه کار دشواری است، در صورت تحقق، آن فرد به عنوان شخص متقی تر محسوب می شود (آذر فرنیغ و آذرپاد، ۱۳۹۲: صص ۱۴۰ و ۱۲۷ و بند ۱۲۷).

علی رغم اینکه در دینکرد ششم بر عدم خیانت مردان به همسران تأکید شده و این موضوع به عنوان یک پدیده جدید نسبت به دوران بین النهرین تلقی می شود، در متون متأخرتر پهلوی، همچون ارداویراف نامه، شایست ناشایست و ماتیکان هزارداتستان، مفهوم خیانت تغییر یافته است. در این متون، توجه مردان به زنان مردان دیگر، به سبب روابط فرازنشویی آنها، خیانت محسوب می گردد. این تغییر رویکرد نشان دهنده تحول در نگرش به روابط جنسی و اجتماعی در دوران های بعدی است و بر پیچیدگی های اخلاقی و اجتماعی در این مقطع تاریخی تأکید دارد.

به گفته کتایون مزداپور، در دوران ساسانیان، قوانین حاکم بر جامعه زرتشتی تحت تأثیر دیدگاه های مغها به نوعی رنگ و بوی مردانه به خود گرفته است. این نکته به ویژه به این دلیل است که در متون گاهانی اوستا، مشابه قرآن، به طور مشخص به قوانین و حقوق مدنی انسان ها پرداخته نشده و زنان و مردان در این متون به طور برابر قلمداد شده اند. اما در دوران ساسانی، حقوق مدنی زنان بدون توجه به آموزه های زرتشتی به دست مردان تنظیم می شد. تحلیل ها نشان می دهند که تأثیر حکومت و قوانین مدنی عصر ساسانی بر سرنوشت زنان به مراتب بیشتر از تأثیر دین بوده و نقش دین در زمینه حقوق زنان در این دوره به طور چشمگیری کاهش یافته و تحت تأثیر قوانین مدنی جامعه قرار گرفته است (مزداپور، ۱۴۰۲: ۸۰).

در ارداویراف نامه، خیانت به عنوان یک گناه جدی تلقی می شود، اما تنها هنگامی که از سوی مردان نسبت به زنان مردان دیگر صورت گیرد. از ۱۰۱ بند مجازات تعیین شده در *ارداویراف نامه*، سه مورد به مجازات مردان اشاره کرده، نه به دلیل خیانت به همسر خود و یا تعرض به «زن» به عنوان یک انسان و یا شخص حقیقی آنچنانکه در دینکرد ششم آمده است، بلکه به دلیل آنکه «زن» مرد دیگر را تحت تأثیر دیو آذ فرنیغ اند» (بندهشن، بخش دوازدهم، بند ۱۸۶، ص ۱۲۱).

- مردی که از روی هوای نفس، نزد زن شوهردار رود، «همه تن او گناهکار بود و او را در دیگ روئین می پزند» (بند

- «مردی که به سبب هوس، زن کسان را با چرب زبانی بفریفت و از شوی جدا کرد به مار و کژدم گرفتار شود» (بند ۷۱).

- «روان مردی را نگویند از داری آویخته بودند و منی او در دهان و گوش و بینی اش می‌افتاد زیرا که زن بیگانگان فریفت و گمراه کرد و عاشق کرد» (بند ۸۸؛ ش ۵).

در بندهشن نیز چنین رویکردی دیده می‌شود: «زنِ مرد دیگر را تحت تأثیر دیوِ آز فریفته‌اند» (بندهشن، بخش دوازدهم، بند ۱۸۶، ص ۱۲۱).

بندهشن به نقل از اهورمزدا می‌گوید که به وجود آمدن زن نتیجه‌ای ارزشمند است: «از من تو را یاری است زیرا مرد از تو زاده شود» در نتیجه نمایی مثبت از زنان ارائه شده است. این تأکید بر نقش و مقام زنان، نشان‌دهنده احترام به آنان در جامعه زرتشتی اولیه است. با این حال، تغییرات اجتماعی و سیاسی به تدریج بر این رویکرد تأثیر گذاشت و متون مذهبی زرتشتی به سمت محدودیت‌های بیشتری نسبت به زنان کشانده شدند که ممکن است تحت تأثیر فرهنگ‌های همجوار، از جمله بین‌النهرین و متون مذهبی دیگر، مانند تورات قرار گرفته باشند. در این راستا، بندهشن، به‌ویژه بند ۱۰۸، ضمن اذعان به این که وجود زن اساسی و ضروری است، از عدم وفاداری طبیعی او نیز سخن می‌گوید: «اگر مخلوقکی را می‌یافتم که مرد را از او کنم، آنگاه هرگز تو را ایجاد نمی‌کردم» (بندهشن؛ بند ۱۰۸، ص ۸۳-۸۴). همچنین فرمانبردار بودن زن در ویسپرد مورد تأکید قرار گرفته است (اوستا، ویسپرد، ۵۲۹).

در *شایست ناشایست* هم از گناه مردانی که به زنان دیگران نظری داشته‌اند تحت عنوان «گناه همیمالان» یا «گناه خصمان» یاد شده است. پس این مردان مجرم، تا در دنیا، «نزد شوهرِ آن زن»، اقرار (پت) نکنند و «تا خصم خشونند نشود، این گناه به هیچ صورتی پاک نمی‌شود». شوهرِ آن زن یا بزرگ دودمان، ممکن است او را بکشد و یا در ازای مبلغی پول در حدود سیصد استیر (واحد پول)، از گناه آن مرد بگذرد. تنها در این صورت است که مرد خیانتکار، در جهان آخرت و کنار پل چینوت، برای حسابرسی اعمال، معطل و منتظر نخواهد ماند (شایست ناشایست، ۱۳۶۹: ۱۰۸-۱۰۷).

همچنین گناه رفتن نزد زن دیگری، بیست و چهارمین گناه از سی گناه بزرگ زرتشتی محسوب می‌شود که بعد از کاهلی و تنبلی، دزدی، تصاحب مال دیگران، تهمت زدن و تحقیر در مینوی خرد یاد شده که در مقایسه با سایر گناهان، از درجه اعتبار کمتری برخوردار بوده است (مینوی خرد، پرسش ۱ و ۳۵، اندرزهای گوناگون، بندهای ۵۰ و ۵۱).

ماتیکان هزار داتستان نیز به مجازات تجاوز به زن کسان به سیصد استیر اشاره داشته است. این اثر تجاوز را نه تنها شرعی بلکه به لحاظ عرفی هم ناپسند معرفی کرده است. در قانون مدنی زرتشتیان که گفتاری درباره این کتاب بوده است، از زنی سخن گفته که مسئول ریاست خانواده بوده و پس از ارتکاب زنا، از سیمت خود خلع شده است (بند ۸).

ارائه نمونه‌هایی از قدیمی‌ترین متون باقی مانده پهلوی (بندهشن، مینوی خرد، نامه تنسر، ارداویراف نامه، شایست ناشایست) نشان می‌دهد که به دلیل ایده‌ئولوژی مردسالاری، زنان در جامعه با اعتبار و حقوق کمتری روبرو می‌شدند. قوانین ایران باستانی دوره ساسانی، مرد را به این دلیل که «زن مرد دیگر را فریفته است»، شایسته مجازات دانسته است و نه از این بابت که حق زن با خیانت ضایع شده است. این مسئله نه تنها به ساختار حقوقی مربوط می‌شود، بلکه به تعاریف اجتماعی و

فرهنگی نیز پیوند دارد. در نگاه اجتماعی و مذهبی آن دوران، زن در حقیقت یک دارایی حرکتی (منقول) بوده که تحت مالکیت و سرپرستی شوهر قرار داشته است. مفهوم شوهرداری بویژه در دوره ساسانی، برای زنان به معنای انتقال از سرپرستی پدر یا برادر به سرپرستی شوهر یا پدر او بوده است. موضوع پیوستن زن به شوهرش در زندگی پس از مرگ، نمونه‌ای بارز از مفهوم مالیت و ملکیت در مورد زنان است. مردان پاداش‌های خود را از طریق معاشرت با زنان زیبا در جهان دیگری دریافت می‌کنند، بدون اینکه محدودیتی از نظر تعداد زنان داشته باشند. اما زنان، پاداش خود را با پیوستن به شوهران خود دریافت می‌کنند زیرا شوهر در زندگی دنیوی و اخروی، مالک تمام ابعاد وجود زن، از جمله روح و جسم اوست (بندیشن، بخش پانزدهم: بند ۲۰۵-۲۰۳ و مینوی خرد، بند ۱۲۵-۱۳۱: ص ۱۲-۱۳؛ اردویرافنامه، ش ۲ مجله مهر، بند ۱۳: ص ۱۵۲). از اینرو در مبحث خیانت، مردان، در واقع، مسئولیت اصلی این خیانت را بر عهده دارند و برای پاک‌سازی گناه خود، باید به شوهر زن مورد خیانت اقرار کنند. این اقرار به نوعی نشان‌دهنده مالکیت مردان بر زنان است؛ چرا که در این بین، خود زنان هیچ صدایی ندارند و حقوق‌شان به راحتی نادیده گرفته می‌شود. به عبارت دیگر، زنان در این نظام حقوقی به عنوان اشیایی تلقی می‌شوند که می‌توانند توسط مردان دیگر دست‌درازی شوند و این امر فقط به وزن اعتباری و مالی مردان آسیب می‌زند.

۳- بررسی تطبیقی

متون مذهبی و قانونی غالباً به‌عنوان ابزارهایی برای شکل‌دهی به نگرش‌ها و رفتارهای اجتماعی عمل می‌کنند. در تمدن‌های باستانی مانند بابل و زرتشتی، آموزه‌ها و متون مذهبی در قالب‌های مختلف به بیان اصول اخلاقی و اجتماعی پرداخته‌اند. این متون در طول زمان، به ویژه تحت تأثیر فرهنگ‌ها و مذاهب همجوار مانند یهودیت، دچار تغییراتی شدند که می‌تواند به تفسیرها و رویکردهای متفاوت در زمینه حقوق و مقام زنان منجر شود. در مقایسه با این دو، متون یهودیت نگاهی به شدت سختگیرانه‌تر نسبت به زنان دارند. آفرینش زن از مرد در کتاب‌های مقدس یهودیت به گونه‌ای ارائه شده است که به تعیین نقش‌های اجتماعی و تبعیض علیه زنان منجر می‌شود. بیانیه‌هایی همچون «مرد برای زن آفریده نشد، بلکه زن برای مرد آفریده شد»، از رساله پولس به قرن‌تین، (فصل ۱۱، آیات ۳ تا ۱۲)، تصریح می‌کند که زنان در چهارچوبی فرعی و وابسته به مردان دیده می‌شوند و این رویکرد به‌طور مستقیم بر جایگاه اجتماعی زنان تأثیر گذاشت. بنابراین، با وجود اختلافات مشخص در دیدگاه‌های گوناگون، می‌توان گفت که تعاملات فرهنگی و مذهبی، به همراه تحولات اجتماعی، نقشی مهم در شکل‌دهی به دیدگاه‌ها و قوانین مربوط به زنان در جوامع باستانی ایفا کرده است. مطالعه این متون و تحلیل‌های فرهنگی مربوط به آن‌ها می‌تواند به ما کمک کند تا درک بهتری از جایگاه تاریخی زنان و تحولاتی که بر آن تأثیر گذاشته‌اند، به‌دست آوریم. این بررسی نشان می‌دهد که در متون باستانی ایرانی، به استثنای متون متقدم نظیر اوستا و دینکرد، نقش زن و نسبتی که با مردان داشته، بیشتر به عنوان یک موجود وابسته و ملکیت مرد تفسیر می‌شود. این متون تصریح می‌کنند زن برای خدمت به شوهر خلق شده و پس از مرگ نیز همچنان به او وابسته است و این وابستگی تنها در زندگی این جهانی محدود نمی‌شود بلکه حتی پس از مرگ نیز برقرار است. به عنوان مثال، در نامه تنسر، اشاره شده است که زن هیچ‌گاه شریک اموال شوهرش نیست و به عنوان دارایی او به حساب می‌آید (نامه تنسر، ۱۳۵۴: ۱۵۸).

در دینکرد، همان‌گونه که پیشتر اشاره شد، مردان به محبت و عشق ورزیدن به همسر (و نه همسران) توصیه شده‌اند. بر اساس این آموزه‌ها، مرد موظف است نان همسر و فرزندان را تأمین کرده و زوجه را دوست بدارد، در حالی که زن نیز باید

به سلامت جسمانی و نظافت منزل توجه داشته باشد تا مورد محبت همسر قرار گیرد. این واقعیت در مقایسه با متون باستانی مانند مینوی خرد به وضوح نمایان است، جایی که نقش تابع و فرمان‌بردار زنان نسبت به شوهرانشان به روشنی دیده می‌شود. به‌طور خاص، در بند ۳۹ از پرسش ۳۸ ذکر شده که زنان باید از شوهران خود اطاعت کرده و خوش خوی باشند تا محیطی شاداب برای شوهران فراهم آورند. این قاعده نشان‌دهنده تأکید بر اهمیت رضایت مرد در زندگی زناشویی است، در حالی که ویژگی‌های مشابهی برای شوهران تعریف نشده است. این نکته به وضوح نابرابری‌های موجود در روابط زن و مرد را در این متون نشان می‌دهد (ر.ک: پرسش ۱۳، بند ۵ و پرسش ۳۲، بند ۱۴). این دوگانگی در نقش‌ها و در حقیقت نگاه به زنان در این متون، تنها به مثابه ابزار یا ملکیت است، که در زندگی دنیوی و اخروی استمرار دارد. این موضوع بر ساختار اجتماعی و مذهبی مردسالارانه آن دوران تأکید می‌کند و نشان می‌دهد که زن در سایه مالکیت مرد، از حقوق اساسی و آزادی‌های فردی خود محروم بوده است.

نکته دیگری که جالب توجه است، نحوه برخورد با مجازات‌ها در مورد خیانت است. در *اردویراف*، برخلاف *قوانین بین‌النهرین و تورات*، آویخته شدن با پستان، دریدن و گسستن سینه‌ها با شانه آهنین، پوشاندن لباسی از آهن و قرار دادن در تنور گرم، رویکردی اخروی داشته است و به نظر می‌رسد که به هدف تنظیم رفتارها و اعمال در جامعه و بر اساس تأثیر آن بر اعتبار فرد و اجتماع، شکنجه و مجازات سخت به جهان دیگر موکول شده است. افزون بر این، در متن *اردویراف* نامه، مجازات‌ها جنسیتی است:

«از هر دو چشمان زنانی که موی و صورت را آرایش و چشم ایزدان و مردمان را مجذوب کنند، کرم، و از دهانشان، ماری هولناک بیرون خواهد آمد. زبانشان بریده خواهد شد و به گردنشان می‌پیچد و با آن آویزان می‌شوند و مجبور به لیسیدن تنور گرم می‌شوند؛ زیرا آنان در گیتی و دنیا، شوهر (شوی) و سردار خویش را با خیانت و یا زبان تیز، آزدند» (بند ۲۴ و ۲۶، ش ۳، ص ۲۴۲ و ۲۴۳؛ بند ۷۰، ش ۴، ص ۳۷۲-۳۷۳؛ بندهای ۶۲، ۶۹، ۷۳، ۸۵، ۸۶، ش ۴، صص ۳۶۹-۳۷۲ و ۴۶۷؛ ۱۳۱۴: ۴۶۵-۴۷۲ / و بند ۶۳، ش ۴، ص ۳۶۹).

در *شایست ناشایست* نیز، زنان به گونه‌ای ارزیابی می‌شوند که ارزش آنها بیش از هر چیز به روابط زناشویی‌شان مرتبط است. به طور مثال در مواردی که دختر و پسر از ازدواج امتناع می‌کردند، مجازات برای دختران به شدت سنگین‌تر (مرگ) و برای پسران تنها نصیحتی ساده در نظر گرفته شده است. چنانکه در متن می‌خوانیم: «مرد اگر زن نگیرد (مرگززان) نشود، و زن اگر شوی نکند، همانا (مرگززان) شود. چه زن را جز از راه آمیزش با مردان، فرزند نباشد و از وی پیوند نرود، اما مرد را جز از راه زن گرفتن» (شایست ناشایست، فصل ده، ۱۳۶۹: ۱۲۸).

چنین نگرش‌هایی نمایانگر نظام اجتماعی و فرهنگی‌ای است که در آن حقوق و استقلال زنان به شدت محدود شده و مردان نه تنها می‌توانند در برابر خیانت به دیگر زنان پاسخگو باشند، بلکه از مصونیت قانونی نیز برخوردارند. در این زمینه، نظام‌های حقوقی آن دوره به نحوی عمیقاً درگیر مفاهیم پیچیده‌ای از قدرت، مالکیت و جنسیت بودند. در این راستا دو نکته حائز اهمیت است:

الف. در متون متقدم نظیر دینکرد، مسئول افزایش تعداد روسپیان در جامعه به طور مستقیم به روحانیون نسبت داده شده که با برسم آلوده به عبادت مشغولند (آذر فرنگ و آذرپاد، ۱۳۹۲: بندهای ۱۲۰، ۵۴ و ۲۵۷). بنابراین، سختگیری موبدان در کنترل اجتماعی این مشکل می‌تواند ناشی از درج چنین مخاطراتی در اوستا باشد.

ب. از آنجا که در متن اوستای باستانی و بویژه دینکرد، مجازات‌ها دنیوی نیستند و تأکید بر انسان متقی و بهدین شده است، این نگرش می‌تواند دال بر استمرار این فرهنگ در متون متأخر باشد که مجازات‌ها را به صورت اخروی تعریف کرده و نه دنیوی.

با وجود مشخص بودن فرهنگ مردسالاری و مبحث مالکیت در این متون، تفاوت‌های قابل توجهی نیز در میان فرهنگ‌های مختلف قابل مشاهده است. به‌ویژه در فرهنگ یهودی، زنان مطلقه به عنوان ناپاک و بی‌عفت شناخته می‌شوند. به عنوان مثال، در کتاب مقدس یهودیان (تثیه، فصل ۲۴: آیات ۱-۴)، اگر شوهر دوم یک زن بمیرد، شوهر اول نمی‌تواند او را دوباره به نکاح خود درآورد. همچنین در لاویان (فصل بیست و یکم، آیات ۱۰-۱۵) تصریح شده است که فقط شوهران می‌توانند با زنان باکره ازدواج کنند و از ازدواج با بیوه و مطلقه خودداری نمایند.

- «بیوه و مطلقه و بی‌عصمت و زانیه، نگیرد. فقط باکره‌ای از قوم خود را به زنی بگیرد و ذریت خود را در میان قوم خود بی‌عصمت نسازد»

این قوانین نشان‌دهنده یک پارادایم فرهنگی است که در آن طلاق به نوعی مترادف با بی‌عفتی و زنا به شمار می‌آید. در این شرایط، زنی که از همسر خود جدا شده است، با چالش‌های فراوانی جهت بازسازی زندگی خود مواجه است؛ زیرا او به لحاظ اجتماعی و فرهنگی به عنوان یک زن ناپاک و غیرقابل قبول شناخته می‌شود و جایگاه او در جامعه به شدت تضعیف می‌گردد. در این راستا، نقش‌های اجتماعی زنان به شدت تحت تأثیر وضعیت اقتصادی ناپایدار و محدودیت‌های اجتماعی آنها قرار داشت. اقتصاد آن زمان عمدتاً بر پایه کشاورزی، تجارت و جنگ تکیه داشت، که این عرصه‌ها برای زنان قابل دسترسی نبود و زنان به حمایت مالی نیاز داشتند، به همین دلیل، وظیفه اصلی آنان به فرزندآوری محدود می‌شد. این وضعیت سبب می‌شد که زنان هرگز به عنوان شخصیت‌های مستقل نگریسته نشوند و به نوعی به عنوان جزئی از دارایی مردان قلمداد گردند. در مقایسه با تورات، در متون پهلوی، مفهوم فاحشه بودن به طور خاص با موضوع طلاق مرتبط نیست و حتی محدود به روابط جنسی نمی‌شود. در دینکرد ششم، عشق به زندگی به عنوان یک ارزش مثبت در نظر گرفته شده و همخوابگی با فاحشه به عنوان عمل ضد آن معرفی می‌شود. تعریف روسپی در این متن فراتر از روابط جنسی رفته و ویژگی‌های زن شایسته را چنین بیان می‌کند: «زنی که این نشانه‌ها در او باشد، زن شایسته‌ای است: عاشق شوهرش باشد، به سفره عشق بورزد، حافظ دروازه خانه باشد، لباسی مناسب خود بپوشد، و جسم و جای خود را پاکیزه نگاه دارد. از سوی دیگر، زنی که این چند نشانه در او باشد، روسپی است: جادوگری، پیشگویی، بت‌پرستی، کلام مایوسانه، خودفروشی، پوشش زننده، و نگاه نداشتن پاکیزگی جسم و جای» (دینکرد ششم، بند ۹۳).

به این ترتیب، این متون به‌طور عمیق به ساختار اجتماعی و اقتصادی جوامع باستانی پرداخته و تأثیرات قابل توجهی بر سیستم‌های حقوقی تمدن‌های دیگر در طول تاریخ داشته‌اند. چنین نگرش‌هایی می‌تواند در فهم بهتر نهاد خانواده و وضعیت زنان در تاریخ بشر مؤثر واقع شود و ما را در شناخت عمیق‌تری از مسائل اجتماعی و زنان یاری کند.

نتیجه‌گیری

۱. مقاله حاضر به تحلیل مجازات خیانت زناشویی در کدهای بین‌النهرین، تورات و ایران باستان پرداخته است. این بررسی نه تنها به تحلیل تطبیقی مفاهیم خیانت زناشویی و مجازات‌های مرتبط کمک می‌کند، بلکه به درک عمیق‌تری از ساختارهای اجتماعی و فرهنگی آن دوران نیز می‌انجامد. نتایج نشان می‌دهد که تاریخ هر منطقه تحت تأثیر عوامل متعددی از جمله جنگ‌ها، مهاجرت‌ها و بستر اجتماعی قرار دارد. یکی از عناصر کلیدی در این کدها، نظارت دقیق بر پیوندهای زناشویی و خیانت زناشویی است که به منظور حفظ نظم و انسجام خانواده طراحی شده‌اند.

۲. قوانین حمورابی به‌طور خاص بر وفاداری در روابط زناشویی تأکید دارند و پیامدهای سنگین خیانت زناشویی را منعکس می‌کنند. این قوانین نمایانگر ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی آن دوران هستند و اصولی را برای حفظ و احترام به ساختار خانواده تعیین می‌کنند. در موارد خیانت، به‌ویژه وقتی که همسر مرد به خیانت متهم می‌شود، مجازات‌هایی در نظر گرفته می‌شود که بر اساس اصول مالکیت و حقوق مالی بنا شده است. در جامعه بین‌النهرین، زن به‌عنوان مالی خریداری شده از سوی خانواده برای شوهر تلقی می‌شد و بنابراین خیانت او نه تنها به حریم عاطفی بلکه به مالکیت شوهر آسیب می‌زد. این رویکرد حقوقی و مالی به‌وضوح در قوانین بابلی نمایان است، جایی که مجازات زنان زناکار عمدتاً با نگرش به حق مالکیت شوهر بر همسر توجیه می‌شود. حتی در مواردی که شوهر تمایلی به مجازات ندارد، گزینه‌هایی برای عفو وجود دارد که نشان‌دهنده قدرت مرد بر زن است. بنابراین، کشتن یا مجازات زنی که به خیانت متهم می‌شود، نمایانگر این حقیقت است که او به‌عنوان یک ملک باید تحت کنترل و مالکیت شوهر قرار گیرد. این دیدگاه نه تنها به محدودیت‌های حقوقی و اجتماعی زنان اشاره دارد، بلکه تأکید می‌کند که خیانت زناشویی در آن زمان به‌عنوان نقض مالکیت شوهر بر همسر شناخته می‌شد، نه به‌عنوان نقض شخصی و عاطفی افراد.

۳. خیانت زناشویی در تورات نه تنها به‌عنوان عملی غیراخلاقی شناخته می‌شود، بلکه بیشتر به‌عنوان وسیله‌ای برای حمایت از مردان در برابر آسیب‌های عاطفی و اجتماعی تعریف می‌گردد. این نگرش بازتاب‌دهنده ساختار نابرابر و سلطه‌جویانه جامعه‌ای است که در آن زنان به‌عنوان اموال و نه به‌عنوان افراد مستقل با حقوق و ارزش‌های انسانی شناخته می‌شدند. در تورات، خیانت به‌عنوان نوعی نجاست توصیف می‌شود، و زانی که مرتکب این عمل می‌شوند، به‌شدت تحقیر می‌گردند. این تحقیر نه تنها شامل مجازات‌های سخت برای زنان زناکار می‌شود، بلکه مردانی که با این زنان روابطی برقرار کرده‌اند نیز مورد خشم همسران این زنان قرار می‌گیرند. به‌پیروی از این رویکرد، زنان معمولاً در نقش‌های همسر و مادر محدود می‌شوند و از این منظر، ناتوانی آن‌ها در بازگشت به خانواده یا بخشیده شدن توسط همسرانشان به‌خوبی نمایان است. تورات نه تنها عمل خیانت را نکوهش می‌کند، بلکه به‌تصریح بر این نکته تأکید دارد که مردان نباید با زنان زناکار ازدواج کنند، زیرا این امر می‌تواند تبار و ذریه

آن‌ها را نیز تحت تأثیر قرار دهد. در این چارچوب، مطلقه بودن یا بیوه بودن زنان نیز به عنوان نشانه‌هایی از بی‌عفتی و زانی بودن محسوب می‌شود، زیرا در تمامی این موارد، زنان به‌نوعی به دست‌درازی و آسیب‌های مردان دیگری مواجه شده‌اند و از این‌رو نجس شناخته می‌شوند. در نهایت، متون یهودی نشان‌دهنده دیدگاهی تحقیرآمیز نسبت به زنان هستند و داستان آفرینش آدم و حوا، که زن را به‌عنوان عاملی برای گناه مرد معرفی می‌کند، به‌خوبی مؤید این نگرش است. تمامی این عوامل مجدداً ریشه‌های نابرابری‌های جنسیتی را در فرهنگ تورات و جوامع تحت تأثیر آن به‌تصویر می‌کشند.

۴. در متون پهلوی، خیانت زناشویی عمدتاً به عنوان عملی تعریف می‌شود که اعتبار و حقوق مردان را تهدید می‌کند، و نه به عنوان عملی که به حقوق و اعتبار زنان آسیب می‌زند. این رویکرد، گویای نظام ارزش‌ها و باورهای آن دوران است که بیشتر بر قدرت و سلطه مردان تأکید داشته و زنان را به عنوان موجوداتی با حقوق کمتر به‌شمار می‌آورده است. مجازات‌های تعریف شده برای خیانت در ایران باستان از جنبه‌های عرفانی و اخروی بیشتر قابل توجه هستند. در این متون، تأکید بر رفتار فردی - چه از سوی مردان و چه از سوی زنان - به‌خوبی مشهود است. به عنوان مثال، مجازات‌های مربوط به مردانی که به زنان شوهردار نزدیک می‌شوند، بیشتر بر اساس انتقادات اجتماعی و عواقب رفتار خود آن‌ها تنظیم شده و نه به خاطر آسیب به حقوق زنان. افزون بر این، رویکرد زرتشتی و اوستایی به وجود زن و نقش او در خانواده نیز باید مورد توجه قرار گیرد. خیانت زناشویی در این نظام، موضوعی اجتماعی و رفتاری است و مجازات‌ها به‌طور عمده جنبه فردی دارند. در مقابل، مردان در مواجهه با خیانت مسئولیت بیشتری دارند و اقرار یا عدم اقرار به اقدامات نادرست خود می‌توانست، تبعات غیرقابل‌جبرانی برای آن‌ها به‌همراه داشته باشد. علاوه بر این، اهمیت خانواده در ساختار اجتماعی ایران باستان به وضوح نمایان است، به طوری که حتی فرزندان نامشروع نیز در این نظام دارای احترامی خاص بوده‌اند. توصیه به زنان برای پرهیز از معاشقه در حین شیردهی به فرزندان خود، نمادی از این ساختار فرهنگی و اجتماعی است. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که مجازات‌های خیانت زناشویی در ایران باستان، بیشتر از آنکه بر اساس اصول حقوقی فردی و شخصی شکل گرفته باشند، تحت تأثیر ارزیابی‌های اجتماعی و فرهنگی قرار داشته و به نوعی به آبرو و اعتبار در جامعه بستگی داشته‌اند. در این راستا، طلاق و بیوه بودن نیز به عنوان وضعیت‌های قابل قبول و رایج در جامعه آن روزگار شناخته می‌شدند.

۵. در یک جمع بندی کلی، تطبیق معناداری بین فرهنگ‌های باستانی وجود دارد. در هر دو فرهنگ ایران و بین‌النهرین، زن به‌عنوان مالکیتی از سوی مرد تعریف شده است و این باور تا جایی پیش می‌رود که حتی در جهان آخرت نیز زن به مرد می‌پیوندد. این رویکرد فرهنگی نه تنها در زمان‌های باستان بلکه با ظهور مسیحیت نیز در قوانین یهودیان تداوم یافته است. به‌ویژه، تأکید بر این نکته که طلاق‌های مکرر در آئین یهود منجر به تحمیل قوانین مسیحی گردید که بر تعلق دائمی همسران نسبت به یکدیگر تأکید می‌کند، نشان‌دهنده عمق این فرهنگ مالکیتی است. بر اساس این قوانین، هرگونه طلاق و جدایی منجر به نجس شدن طرفین می‌گردد و این امر به‌نوعی موجب تثبیت مفهوم مالکیت بر زنان در این آئین می‌شود. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که نگرش به زنان در

این فرهنگ‌ها به‌عنوان موجوداتی واجد حقوق محدود و تحت مالکیت مردان، به‌عنوان یک گرایش پایدار در آموزه‌های اجتماعی و مذهبی آن زمان‌ها باقی مانده است.

۶. تاثیر اقوم سامی، رایج بودن تعدد زوجات به‌عنوان ثرم اجتماعی، اهمیت مقام مادر، قابلیت باروری زنان، پاکی خاندان و نسل و نیز اهریمنی شمردن زنان، تحمل بار اجتماعی طلاق و خیانت را بر دوش زنان قرار می‌داد. همچنین باید در نظر داشت که در قوانین بین‌النهرین زن در قراردادهای ازدواج و منطبق با سندی بین خانواده او و داماد، خریده می‌شد در نتیجه در قوانین این دوره خیانت زن را باید در مباحث حقوقی و مالی جستجو کرد در حالیکه در ایران باستان بحث اجتماعی و پاکی نسل و خانواده مطرح بوده است و لذا مجازات‌ها بیشتر اخروی بود و تلاش می‌شد جهت حفظ آبرو میان خانواده‌ها حل شود و از انتشار آن جلوگیری گردد.

منابع

- آذر فرنیغ پسر فرخ زاد، آذرپاد پسر امید (۱۳۹۲). کتاب ششم دینکرد، ترجمه فرشته اهنگری. تهران: بنیاد دانشنامه نگاری ایران
- ارداویراف‌نامه (بی‌تا) ترجمه رشید یاسمی. مجله مهر. شماره‌های ۲، ۳ و ۴
- افخمی و همکاران (۱۳۹۷). «مطالعه جایگاه زن در دوره هخامنشی و آشوری بر اساس شواهد باستان‌شناسی»، زن در فرهنگ و هنر، دوره دهم، شماره ۴، صص ۵۴۸-۵۲۷.
- اوستا. وندیداد. مجموعه قوانین زردشت (۱۳۸۲). به کوشش جیمس دارمستتر؛ ترجمه موسی جوان، تهران: دنیای کتاب.
- اوستا، گزارش و پژوهش جلیل دوستخواه، ج ۱ و ۲. تهران: مروارید.
- بارتلمه، کریستیان (۱۳۳۷). زن در حقوق ساسانی، ترجمه ناصرالدین صاحب الزمانی، تحقیقات خاورشناسان. تهران: عطائی.
- بندهشن، فرنیغ دادگی، ترجمه مهرداد بهار. تهران: توس
- بهزادی، زهرا (۱۳۷۹). قوانین حمورابی و حقوق زن در شرق باستان، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۳۰، ص ۳۵-۴۴.
- تاج بخش، غلامرضا و همکاران (۱۳۹۹). «تحلیل داده بنیاد فرایند شکل‌گیری خیانت زناشویی»، دو فصلنامه پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، سال نهم، شماره ۱۷، صص ۵۱ تا ۷۲
- تورات، سفر پیدایش، خروج، تثنیه، اعداد، سلیمان، ایوب، رساله پولس (بی‌تا). بی‌نا.
- جلالی، ایرچ؛ زنگی آبادی، نرگس (۱۳۹۲). بررسی مجازات‌های کیفری زنان ایران باستان از هخامنشیان تا پایان ساسانیان. مسکویه. سال ۸، ش ۲۵. ص ۳۱.
- حیدری، حسین و جنت خاکسار (۱۳۹۳). «مطالعه تطبیقی مقررات کیفری عبرانی و حمورابی». پژوهش حقوق کیفری، سال سوم، شماره هشتم، پاییز ۱۳۹۳، صص ۱۱۵-۱۴۳.
- خرده اوستا (بی‌تا). تفسیر پورداوود. بمبئی: انجمن زرتشتیان ایرانی بمبئی
- راس، مارتا و دیگران. «قوانین اشوننا؛ یادگار حقوقدانان باستانی». ترجمه حسین بادامچی. مجله حقوقی دادگستری. دوره ۶۵. شماره ۳۷. (زمستان ۱۳۸۰). صص ۱۰۰-۸۲.

- سرمدی، یاسمن، خدابخش احمدی (۱۴۰۰). «آسیب‌های ناشی از خیانت زناشویی زوجین». *خانواده پژوهی*، سال هفدهم، شماره ۶۵: صفحات ۸۱-۹۸.
- شایست ناشایست، متنی به زبان پارسی میانه (پهلوی ساسانی) (۱۳۶۹). ترجمه کتابیون مزدا پور، تهران: موسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.
- صمدی کاشان، سحر (۱۳۹۸). «خیانت زناشویی: کاوشی در دیدگاه‌ها، عوامل و پیامدها». *رویش روان شناسی*، سال ۸، شماره ۳۷.
- صمدی کاشان؛ سحر و همکاران (۱۳۹۸). «اثر بخشی مشاوره گروهی مبتنی بر پذیرش و تعهد بر احساس تنهایی زنان آسیب دیده از خیانت زناشویی»؛ *فصلنامه پژوهش‌های کاربردی روان شناختی*. (۱) ۱۰؛ صص ۸۲-۷۳
- عزیزی، مرتضی؛ سنگتراش میرآقائی، منیژه (۱۳۹۸). «پیش‌بینی خیانت زناشویی بر اساس تفکیک خویشتن و دزدگی زناشویی زنان مراجعه کننده به مراکز مشاوره شهر تبریز». *زن و مطالعات خانواده*، سال یازدهم، شماره ۴۳، صص ۷-۱۷
- فرهمند، مهناز؛ رضوانی، زهره (۱۳۹۸). «نقش ساختار خانواده بر عملکرد آن در خانواده‌های تک همسری و چند همسری». *جامعه‌شناسی کاربردی*، سال سی‌ام، شماره پیاپی (۷۵)، شماره سوم، صص ۱۵۴-۱۳۴
- قانون مدنی زرتشتیان در زمان ساسانیان، گفتاری درباره کتاب ماتیکان هزارداتستان، گردآورنده و مترجم: موبد رستم شهزادی، به کوشش مهرانگیز شهزادی، بی‌جا: بی‌نا
- قانون نامه حمورابی (۱۳۷۳). ترجمه کامیار عبدی. تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور.
- کریم، ساموئل (۱۳۴۰). *الواح سومری*، ترجمه داود رسایی، تهران: ابن سینا.
- کریمی، جواد و همکاران (۱۳۹۳). «بررسی میزان اثر بخشی زوج درمانی یکپارچه‌نگر بر کاهش افسردگی، علایم استرس پس از سانحه و افزایش گذشت و روابط صمیمانه پس از خیانت همسر»، *پژوهش‌های روانشناسی بالینی و مشاوره*، (۲) ۴، ۵۱-۶۸
- کریمی، سارا و همکاران (۱۳۹۸). «رواسازی پرسشنامه خیانت زناشویی»؛ *نشریه علمی روانشناسی بالینی و شخصیت*، دوره ۱۷، ش ۱، پیاپی ۳۲، صص ۲۴۸-۲۳۷
- کشمیری (بی‌تا). «پژوهشی چند در کتیبه‌های شاهنشاهان هخامنشی». *بررسی‌های تاریخی*. بی‌جا
- ماتیکان هزار داتستان (۱۳۵۵). به کوشش احسان یارشاطر و محمد مقدم، تهران: سازمان خدمات اجتماعی.
- مزداپور، کتابیون (۱۴۰۲). *زن در دین زردشتی*. تهران: هیرمبا
- مشکور، محمد جواد (۱۳۲۵). *گفتاری درباره دینکرد؛ مشتمل بر شرح بخش‌های دینکرد، تاریخ اوستا و ادبیات دینی پهلوی*. تهران: کارنامه پیوسته انجمن ایرانشناسی
- مینوی خرد (۱۳۵۴). ترجمه احمد تفضلی، تهران: بنیاد فرهنگ ایران.
- نامه تنسر به گشنسب (۱۳۵۴). تصحیح مجتبی مینوی، تهران: خوارزمی
- هرودت (۱۳۳۶). *تاریخ هرودت*. کلی یو. ج اول. با مقدمه دکتر هادی هدایتی. تهران: دانشگاه تهران.
- یوسفی و همکاران (۱۳۹۵). «بررسی مدل باورهای مذهبی، سبک‌های حل تعارض و تعهد زناشویی با نگرش نسبت به خیانت زناشویی». *دو فصلنامه مشاوره کاربردی*، (۱) ۶؛ ۶۴-۴۷.

References

- Bessal, Malia; Dalila Belkacemi Zebda. The Family Law in Mesopotamia “Hammurabi Law as A Model”, Journal of Namibian Studies, 36 (2023): 1086-1098.
- Ezz Ali, Mona. «Marriage and Divorce in Ancient Egypt and Ancient Iraq (Mesopotamia): A comparative Study». International Journal of Heritage, Tourism and Hospitality Vol. (14), No. (1), June, 2020.
- The cod of Hammurabi. Translated by I. W. King. YALE LAW SCHOOL. Lillian Goldman Law Library The Avalon Project Documents in Law, History and Diplomacy. <https://avalon.law.yale.edu/ancient/hamframe.asp>. World History Encyclopedia